

Janusz Borucki

Postanowienia prawnokościelne biskupa Karola M. Radońskiego (1929-1951) w diecezji włocławskiej

Studia Włocławskie 12, 183-196

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ BORUCKI

**POSTANOWIENIA PRAWNOKOŚCIELNE
BISKUPA KAROLA M. RADOŃSKIEGO (1929–1951)
W DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ**

Setna rocznica święceń kapłańskich (14 II 1909) oraz osiemdziesiąta rocznica objęcia rządów w diecezji wrocławskiej (20 V 1929) biskupa Karola Mieczysława Radońskiego to dobra okazja do prezentacji i analizy jego najważniejszych aktów prawnych, które odnosiły się do trzech posług wpisanych w urząd biskupi: posługi nauczania, uświęcania i rządzenia. Otrzymujemy w ten sposób ściśle prawne ujęcie posługi pasterskiej biskupa Radońskiego, którego rządy w diecezji wrocławskiej przypadły na lata 1929–1951¹.

1. Posługa nauczania w aktach prawnych

Urząd pasterski biskupa diecezjalnego obejmujący posługę nauczania, ma na celu udostępnienie i uaktualnienie tajemnicy zbawczej Chrystusa. Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. – obowiązujący w czasach biskupa Radońskiego – nakładał na biskupa diecezjalnego obowiązek: troski o zachowanie wiary i czystości obyczajów u duchowieństwa i wiernych, nauczania katechizmu wiernych, zwłaszcza dzieci, zapewnienia właściwego nauczania katechetycznego w szkołach podstawowych i średnich. Biskup powinien osobiście głosić słowo Boże oraz czuwać, by proboszczowie i inni duchowni właściwie spełniali posługę słowa².

Powyższe cele i zadania obejmowała też działalność ustawodawcza biskupa Radońskiego w zakresie posługi nauczania.

Zapoczątkowane w 1930 r. przez Towarzystwo Teologiczne we Wrocławku (powstałe w 1928 r.)³ – wykłady dla inteligencji z Wrocławka, pomyślane jako systematyczny kurs obejmujący grupę powiązanych ze sobą tematów, zostały z czasem wyodrębnione w osobną instytucję pod nazwą Instytut Wyższej Kultury Religijnej, erygowaną dekretem biskupa Radońskiego 1 grudnia 1938 r. W dekrete ustanawiającym Instytut Wyższej Kultury Religijnej we Wrocławku i nadającym mu osobowość prawną

biskup wrocławski powołał się na kan. 100 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku oraz art. 1 i 16 konkordatu z 1925 r.⁴ Instytut Wyższej Kultury Religijnej został związany z seminarium wrocławskim, a jego pierwszym dyrektorem został profesor seminarium, ks. Stefan Biskupski⁵. Pasterz diecezji wrocławskiej zatwierdził również statut Instytutu. Zajęcia mieli prowadzić mianowani przez biskupa nauczyciele, wywodzący się z grona profesorów wrocławskiego Seminarium Duchownego⁶.

Biskup Karol Radoński zabiegał także o właściwą formację intelektualną duchowieństwa. Już w pierwszym roku swoich rządów w diecezji wrocławskiej przedstawił na zjeździe dziekanów projekt urządzenia kursu duszpasterskiego dla księży. Pasterz diecezji zarządził, aby kurs odbył się w trzech seriach i wszyscy księża wzięli w nim udział. Z czasem kursy te stały się trwałym elementem kształcenia duchowieństwa w diecezji wrocławskiej⁷.

Pieczę nad formacją księży w terenie biskup Radoński zlecił dziekanom. By zorientować się w sytuacji duchowieństwa, od 1931 r. zaczął urządzać we Wrocławku specjalne konferencje z dziekanami. Każdy z księży dziekanów miał obowiązek spotkać się z biskupem przynajmniej dwa razy w roku i składać sprawozdanie o stanie duszpasterstwa w swoim dekanacie. Trzy razy w roku odbywały się konferencje dekanalne. Konferencja zaczynała się od części ascetycznej, a po niej zebrani księża omawiali najnowsze zarządzenia władzy duchownej oraz wysłuchiwali referatów z zakresu teologii i życia Kościoła. Na konferencji dekanalnej omawiano również aktualne sprawy z życia Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dekanatu⁸. W celu ujednoczenia przebiegu konferencji dekanalnych została wydana instrukcja do § 20 regulaminu dotyczącego konferencji dekanalnych⁹.

W powojennej posłudze pasterskiej, oprócz troski o życie duchowe i intelektualne kapłanów, dużą wagę biskup Radoński przywiązywał do dobrego prowadzenia katechezy, czego wyrazem były m.in. organizowane pod jego kierownictwem konferencje szkolne i kursy katechetyczne. W celu zapewnienia należytego nauczania katechetycznego i szkolenia katechetów biskup wrocławski ustanowił w 1949 r. Diecezjalny Urząd Katechetyczny¹⁰.

Zarządzenia biskupa Karola Radońskiego dotyczące realizowania posługi nauczania stanowią świadectwo jego troski o wyjaśnienie prawd wiary i zdobywanie wiedzy religijnej przez duchownych i wiernych świeckich, szczególnie tych, którzy nauczali jako katecheci.

2. Realizacja posługi uświęcania

KPK z 1917 r. stwierdzał, że na mocy pełni władzy kapłańskiej biskupi sprawują nie tylko zwyczajne akty kultu, jak zwykli kapłani, lecz

także inne, im tylko zastrzeżone, udzielają więc wszystkich sakramentów i sakramentaliów oraz spełniają czynności pontyfikalne¹¹. Biskup diecezjalny, spełniając swój urząd, ma przyczyniać się do wzrostu świętości duchowieństwa, zakonników i zakonnice oraz wiernych świeckich według właściwego im powołania, świadom tego, że sam jest zobowiązany dawać przykład świętości. Posługa uświęcania wykracza poza obszar określony obrzędami sakramentalnymi. Dotyczy bowiem całej sfery praktyk religijnych o charakterze indywidualnym i wspólnotowym. Działalność ustawodawcza biskupa Karola Mieczysława Radońskiego w zakresie posługi uświęcania służyła realizacji tego celu.

Już w pierwszym roku swoich rządów w diecezji wrocławskiej biskup Radoński wydał zarządzenie dotyczące odprawiania nabożeństw w pierwsze piątki miesiąca. O ile nie przypadał w ów dzień Wielki Piątek lub Dzień Zaduszny, należało we wszystkich kościołach parafialnych i klasztornych oraz w kaplicach zgromadzeń zakonnych odprawiać uroczystą mszę o Najświętszym Sercu Jezusowym według nowego formularza *Cogitationes Cordis* wobec wystawionego w monstrancji Najświętszego Sakramentu. Po mszy celebrans powinien odmówić z ludem Litanię do Serca Jezusowego i akt poświęcenia rodzaju ludzkiego. Gdzie nie mogło być mszy śpiewanej, wystawianie Najświętszego Sakramentu powinno nastąpić dopiero po mszy¹².

W prawne elementy posługi uświęcania wpisuje się rozporządzenie biskupa wrocławskiego dotyczące obchodzenia uroczystości św. Stanisława Kostki. We wszystkich kościołach parafialnych w niedzielę po 13 listopada lub jeśli 13 przypadnie w niedzielę, *ipsa die* powinno zostać odprawione w godzinach porannych (przed sumą) nabożeństwo dla młodzieży parafialnej w następującym porządku: msza, nauka o św. Stanisławie, wystawienie Najświętszego Sakramentu w monstrancji, Litania do Serca Jezusowego i błogosławieństwo. W godzinach wieczornych, o ile istniała taka możliwość, powinna być urządzona wieczornica ku czci św. Stanisława dla młodzieży i jej rodzin¹³.

W myśl encykliki Piusa XI *Caritate Christi compulsi* z 3 maja 1932 r. należało co roku obchodzić w całym Kościele oktawę święta Najświętszego Serca Jezusowego jako dni prześlągnięcia, pokuty i prośby o miłosierdzie nad światem. Nawiązując do zarządzenia papieskiego, 1 czerwca 1933 r. pasterz diecezji wrocławskiej zarządził, aby we wszystkich kościołach odprawiano od 23 do 30 czerwca nabożeństwo wieczorne z wystawieniem Najświętszego Sakramentu w monstrancji, Litanią do Serca Jezusowego, aktem wynagradzającym *O Jezu Najśłodszy i Święty Boże*. Tam, gdzie

nabożeństwo czerwcowe było odprawianie po mszy, należało je w dniach oktawy przenieść na czas wieczorny¹⁴.

Biskup Radoński już na początku swojej pasterskiej posługi w diecezji wrocławskiej dostrzegał niebezpieczeństwa grożące rodzinom katolickim w Polsce. Zarządził zatem, aby w pierwszą niedzielę po uroczystości Trzech Króli obchodzono w parafiach święto rodziny katolickiej. Po sumie celebransi mieli wystawić Najświętszy Sakrament w monstrancji i odmówić z ludem Litanie do Imienia Jezus oraz akt ofiarowania się rodzin chrześcijańskich Przenajświętszej Rodzinie. Natomiast w godzinach wieczornych akademię poświęconą rodzinie powinna przygotować Parafialna Akcja Katolicka¹⁵.

Poważnym zagrożeniem dla chrześcijaństwa na wschodzie Europy były prześladowania religijne w Rosji. Biskup wrocławski zarządził, aby w drugą niedzielę Wielkiego Postu, tj. 16 marca 1930 r., po sumie celebransi wystawili Najświętszy Sakrament w monstrancji i odmówili z ludem Litanie do Serca Jezusowego, a następnie *Święty Boże*. Po południu należało urządzić wiec katolicki, w celu wskazania na niebezpieczeństwo bolszewizmu w Polsce oraz uchwalenia rezolucji z protestem przeciw walce z Bogiem w Rosji. Jednocześnie pasterz diecezji przestrzegał, aby w akcji tej unikać momentów politycznych, a silnie podkreślać motyw religijny¹⁶.

W dniu 12 września 1933 r. obchodzono 250. rocznicę zwycięstwa wojsk króla Jana III Sobieskiego pod Wiedniem. Dla uczczenia tej rocznicy pasterz diecezji wydał zarządzenie, by w następną niedzielę, tj. 17 września, odbyło się we wszystkich kościołach uroczyste nabożeństwo dziękczynne z odpowiednim kazaniem. Natomiast po sumie należało odśpiewać *Te Deum* i hymn narodowy¹⁷.

W związku z odbywającym się światowym Kongresem Eucharystycznym biskup Radoński zarządził, by w niedzielę 14 października 1934 r. we wszystkich kościołach diecezji wrocławskiej odprawiono uroczyste nieszpory lub godzinę świętą z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, kazaniem i procesją. Nabożeństwo to miało być odprawione około godziny szesnastej, czyli w czasie wielkiej procesji w Buenos Aires¹⁸.

Znaczącym wydarzeniem w życiu diecezji wrocławskiej były kongresy eucharystyczne. Pierwszy taki kongres odbył się w Kaliszu w dniach 28 i 29 czerwca 1931 r. Przed kongresem i łączącym się z nim poświęceniem dzieci Sercu Jezusowemu pasterz diecezji zarządził w całej diecezji modły w intencji kongresu i poświęcenia diecezji Najświętszemu Sercu Jezusa, a także polecił, by nabożeństwa majowe i czerwcowe ofiarować w intencji

kongresu. Na ostatni dzień kongresu zostało zaplanowane poświęcenie diecezji wrocławskiej Sercu Jezusowemu. Ponieważ wielu kapłanów postanowiło wziąć udział w kongresie, dlatego poświęcenie diecezji poza Kaliszem miało nastąpić we wszystkich kościołach w niedzielę poprzedzającą kongres, tj. 21 czerwca 1931 r. Biskup Radoński zarządził, by w dniu poświęcenia diecezji we wszystkich parafiach została odprawiona suma z wystawieniem Najświętszego Sakramentu i stosownym kazaniem. Sam zaś akt poświęcenia miał zostać odmówiony po sumie¹⁹.

Trzy lata później, 9 czerwca 1934 r., odbył się Kongres Eucharystyczny Ziemi Sieradzkiej. Z racji Kongresu pasterz diecezji wydał list do katolików Ziemi Sieradzkiej²⁰. Powołując się na list apostolski *Quod ad Conventus Eucharisticos* z 7 marca 1924 r. pasterz zezwolił binować kapłanom zastępującym w parafiach księży, którzy udali się na Kongres, oraz na prywatne odprawianie w Sieradzu mszy według formularza wotywniej uroczystości *de Sanctissimo*. Zgodnie z listem pasterza diecezji wszyscy, którzy przed wystawionym Najświętszym Sakramentem przez pewien czas pomodlili się, mogli uzyskać odpust siedmiu lat. Natomiast ci, którzy nawiedzili jakiś kościół dekanatu sieradzkiego, szadkowskiego lub złoczewskiego w dniach 9 lub 10 czerwca, przystąpili do sakramentów i pomodlili się o błogosławieństwo Boże dla Kongresu, mogli dostąpić odpustu zupełnego²¹.

Pius XI wyraził życzenie, by w czasie uroczystego zakończenia Jubileuszu Odkupienia w 1935 r. w Lourdes wszyscy wierni łączyli się w modlitwie i adoracji z obecnymi tam przedstawicielami wszystkich narodów. Pragnąc spełnić życzenie Ojca Świętego, biskup Radoński zarządził, aby w czwartek, piątek i sobotę tygodnia wielkanocnego 1935 r. odbyła się we wszystkich kościołach diecezji w porze wieczornej godzina święta przed wystawionym w monstrancji Najświętszym Sakramentem. W niedzielę przewodnią (II wielkanocną) miał zostać wystawiony Najświętszy Sakrament od pierwszej mszy do niesporów, które należało odprawić jak najuroczyściej, kończąc kazaniem i procesją eucharystyczną z *Te Deum*²².

W dniu 8 sierpnia 1910 r. ukazał się dekret Kongregacji Sakramentów o wczesnej Komunii dzieci. Papież Pius XI wyraził życzenie, aby w całym świecie katolickim w dniu 15 sierpnia 1935 roku uczczono wspólną Komunią dzieci 25. rocznicę ogłoszenia tego dekretu. Mając na uwadze, że święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przypada w okresie wakacyjnym, biskup Radoński zarządził, aby generalna jubileuszowa Komunia dzieci odbyła się w niedzielę 13 października we wszystkich kościołach parafialnych diecezji wrocławskiej²³.

Biorąc wzór z parafii włoskich, biskup Radoński nakazał jeden dzień nabożeństwa majowego poświęcić wynagrodzeniu Najświętszej Maryi Pannie za zniewagę wyrządzone Jej przez bezbożników i niedowiarków²⁴.

Stosownie do dekretu Kongregacji Rytów biskup Radoński nakazał, by w 1939 r. obchodzić święto Patrona diecezji św. Józefa nie 19 marca, a w niedzielę 30 kwietnia. Jednocześnie nakazał, aby w niedzielę poprzedzającą święto wytłumaczyć wiernym powód wydania tego dekretu²⁵.

Rok po zakończeniu II wojny światowej pasterz diecezji wydał zarządzenie dotyczące poświęcenia narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny. Uroczysty dzień poświęcenia miało poprzedzić triduum w dniach 4–6 lipca 1946 r. W myśl zarządzenia w kościołach parafialnych miały odbyć się wieczorne nabożeństwa z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, odmówieniem części różańca, litanii loretańskiej i błogosławieństwem. Duszpasterze w czasie triduum powinni zapewnić wiernym możliwość przystąpienia do spowiedzi. Sam dzień poświęcenia miał przebiegać w sposób uroczysty, z procesją po ulicach miast lub wsiach, uroczystą sumą z kazaniem oraz wystawieniem Najświętszego Sakramentu²⁶.

W 1912 roku we Francji powstała Straż Honorowa Serca Maryi. Papież Benedykt XV wyniósł ją do godności arcybractwa i sam został jej członkiem. Również Pius XI należał do Straży Honorowej Serca Maryi. W 1928 r. Straż rozszerzyła się na prawie wszystkie kraje Europy i Ameryki, licząc ponad 150 tys. członków. Do Polski zawitała stosunkowo późno, bo dopiero po II wojnie światowej. Przedmiotem kultu tego arcybractwa było Najświętsze Serce Maryi, a celem – otaczać Maryję orszakiem wiernych, słać Jej miłość macierzyńską, zjednoczenie wiernych z Sercem Jezusa, dziękowanie Stwórcy, że dał ludziom taką matkę. W 1946 r. biskup Radoński zezwolił rządcom parafii na zakładanie bractw Straży Serca Maryi i agregowanie ich, celem zyskania odpustów, do Centrali Krajowej²⁷.

Powyższe dekrety i zarządzenia oraz podjęte inicjatywy ukazują, jak bardzo biskup Karol Mieczysław Radoński troszczył się o uświęcenie wiernych powierzonych jego pasterskiej pieczy. Z przeglądu tych najważniejszych aktów prawnych podejmowanych z zakresu misji uświęcania widać wyraźny wkład biskupa Radońskiego w dzieło uświęcania wszystkich wiernych Kościoła włocławskiego.

3. Sprawowanie posługi rządzenia

KPK z 1917 r. stanowił, że biskupi diecezjalni mają prawo i obowiązek zarządzać diecezją w sprawach tak duchowych jak i doczesnych pod

kierownictwem papieża i w zależności od niego, wyposażeni we władzę prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, którą powinni wykonywać według przepisów prawa kanonicznego²⁸. Zgodnie z normami zawartymi w starym Kodeksie obowiązkiem biskupów diecezjalnych było nakłanianie wiernych do zachowywania przepisów kościelnych. Mieli czuwać, by nie wkradły się nadużycia do karność kościelnej, zwłaszcza do sprawowania sakramentów i sakramentaliów, czci Boga i świętych, głoszenia słowa Bożego, odpustów i wykonywania zapisów na cele pobożne²⁹.

W jaki sposób czynił to, poprzez jakie akty i w jakim wymiarze biskup Karol Mieczysław Radoński, będzie przedmiotem rozważań tego właśnie punktu.

Biorąc pod uwagę, że dotychczasowe rozgranichenie dekanatów w diecezji wrocławskiej okazało się niepraktycznym, gdyż niektóre dekanaty były zbyt małe, a ponadto granice dekanatów nie odpowiadały granicom powiatów, co utrudniało księżom dziekanom pracę związaną z ich urzędem, biskup wrocławski ustanowił 1 stycznia 1931 r. nowy podział diecezji na 19 dekanatów. Po podziale każdy z dekanatów, z małymi tylko odchyleniami, mieścił się w całości w jednym i tym samym powiecie³⁰.

Po zakończeniu II wojny światowej biskup Radoński erygował dekanat kłeczewski. Do nowego dekanatu zostało włączonych siedem parafii z dekanatu słupeckiego i trzy parafie z dekanatu konińskiego³¹.

W dniu 19 lutego 1931 r. biskup wrocławski erygował Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej we Wrocławku. Erygując Instytut Pasterz diecezji zgodnie z kan. 1489–1494 KPK oraz art. 16 konkordatu z 1925 r. nadał mu osobowość prawną. W myśl dekretu erekcyjnego Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej miał działać zgodnie z artykułami Statutu Konstytucyjnego Akcji Katolickiej³². Natomiast w swojej wewnętrznej działalności miał rządzić się dołączonym do dekretu erekcyjnego regulaminem³³. W tym samym dniu biskup Radoński zatwierdził regulamin dla Parafialnej Akcji Katolickiej. Powyższy regulamin określał obowiązki asystenta kościelnego, obowiązki i zadania zarządu oraz skład Parafialnej Akcji Katolickiej³⁴.

Przy zmianie proboszczów w parafiach zdarzały się nieporozumienia co do podziału dochodu z gruntów kościelnych. Aby zapobiec na przyszłość nieporozumieniom tego typu, 16 listopada 1932 r. biskup wrocławski wydał regulamin podziału dochodu z gruntów kościelnych między ustępującym proboszczem a jego następcą³⁵.

W zarządzeniach biskupa Radońskiego widoczna jest troska o kapłanów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej z racji wieku lub choroby. Na mocy kan. 100 i 1495 KPK oraz art. 16 konkordatu pasterz

diecezji erygował 30 grudnia 1932 r. Towarzystwo Bratnia Pomoc Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego Diecezji Włocławskiej z siedzibą we Włocławku³⁶. Dzień wcześniej zatwierdził statut Towarzystwa. Towarzystwo to posiadało osobowość kościelno-prawną. Jego celem było w pierwszym rzędzie udzielanie zapomóg na leczenie członkom pozbawionym środków materialnych, w drugim rzędzie uczestniczenie w wydatkach na leczenie, ponoszonych przez członków oraz tworzenie i utrzymywanie własnych lecznic i zakładów wypoczynkowych. Członkami zwyczajnymi Towarzystwa byli bez wyjątku wszyscy kapłani diecezji włocławskiej oraz ci zakonnicy, którzy pracowali w duszpasterstwie parafialnym³⁷. Sześć lat później na walnym zebraniu Towarzystwa Bratniej Pomocy Duchowieństwa Diecezji Włocławskiej powzięto uchwałę, ażeby zarząd Towarzystwa wspólnie z zarządem Domu Księża Emerytów w Ciechocinku opracował statut, który by połączył udzielanie członkom Bratniej Pomocy pożyczek z udzielaniem zaopatrzenia emerytalnego i opieką nad kapłanami z Domu Księża Emerytów w jedną instytucję. Stosownie do tej uchwały w dniu 5 grudnia 1938 r. pasterz diecezji wydał dekret o połączeniu Domu Księża Emerytów i Towarzystwa Bratniej Pomocy Duchowieństwa Diecezji Włocławskiej oraz zatwierdził nowo opracowany statut Towarzystwa Bratnia Pomoc Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego Diecezji Włocławskiej³⁸.

W celu uregulowania praw i obowiązków księży dziekanów, biskup Radoński zatwierdził 6 grudnia 1933 r. regulamin określający prawa i obowiązki dziekanów w diecezji włocławskiej. Powyższy regulamin wraz z instrukcjami dotyczącymi odbywania konferencji dekanalnych oraz dokonywania wizytacji parafialnej wszedł w życie 1 stycznia 1934 r.³⁹

Dekretem z dnia 5 września 1933 r. prezydent Rzeczypospolitej zarządził rozpisanie pożyczki narodowej przeznaczonej na pokrycie niezbędnych potrzeb państwowych. Episkopat Polski, zebrany na konferencji na Jasnej Górze, postanowił zalecić duchowieństwu wspomnianą pożyczkę narodową. Wobec powyższego zalecenia Episkopatu biskup Radoński polecił duchowieństwu diecezji włocławskiej, by samo wzięło udział w pożyczce, oddając na ten cel sto procent swej pensji miesięcznej w sześciu ratach miesięcznych i by zechciało ją poprzeć w swej działalności duszpasterskiej⁴⁰.

Poważnym problemem duszpasterskim okresu międzywojennego był szerzący się alkoholizm. Corocznym zwyczajem Polska Liga Przeciwalkoholowa urzędowała pod patronatem prymasa Polski Augusta Hłonda Tydzień Propagandy Trzeźwości. Nawiązując do odezwy Polskiej Ligi Przeciwalkoholowej, biskup Radoński polecił rządcom kościołów, aby w niedzielę przed świętem Matki Boskiej Gromnicznej ogłosili naukę

o błogosławionych skutkach trzeźwości dla podniesienia dobrobytu rodziny i społeczeństwa, natomiast w samo święto urządzili w miarę możliwości składkę na propagandę trzeźwości i przesłali ją do kurii diecezjalnej. Rządcy kościołów mieli postarać się, by w lutym na zebraniach Żywego Różańca oraz głównych i pomocniczych organizacji Akcji Katolickiej zostały wygłoszone nauki dotyczące trzeźwości. Mieli również rozpowszechniać miesięcznik „Przyjaciel Trzeźwości”⁴¹.

Według wcześniejszych planów marzec 1939 roku miał być miesiącem włączania do współpracy z Akcją Katolicką organizacji pomocniczych i współpracujących. W tym celu biskup Radoński 24 lutego 1939 r. zatwierdził statut Stowarzyszenia Ministrantów Diecezji Włocławskiej, prosząc księży proboszczów oraz prefektów o tworzenie w parafiach stowarzyszeń ministrantów opartych o statut diecezjalny, celem przygotowania przyszłych kandydatów do Akcji Katolickiej. W myśl statutu Stowarzyszenie było organizacją kościelną skupiającą chłopców katolickich w wieku od 8 do 14 lat zjednoczonych do posługi przy mszy i nabożeństwach przy swoim kościele. Stowarzyszenie Ministrantów miało na celu: skupić pobożnych chłopców i wpoić im głęboką wiarę w Najświętszy Sakrament i miłość do Najświętszego Serca Jezusa; ułatwić im głębsze poznanie tajemnicy mszy i wszystkich ceremonii kościelnych; stworzyć w parafii zastęp gorliwych ministrantów. Kierownikiem Stowarzyszenia Ministrantów w parafii zostawał ksiądz proboszcz nazywany dyrektorem Stowarzyszenia lub kapłan przez niego wyznaczony, przy kościołach filialnych dyrektorem zostawał rektor kościoła lub kapelan⁴².

Mając na względzie ujednoczenie prowadzenia ksiąg rachunkowych w diecezji włocławskiej biskup Radoński na podstawie kan. 1519 § 2 KPK zarządził, ażeby ich prowadzenie przy wszystkich kościołach parafialnych oraz kościołach poklasztornych odbywało się według zatwierdzonego przez biskupa regulaminu i instrukcji wykonawczej. Stosownie do regulaminu rządcy kościołów zostali zobowiązani do wpisywania w nowych książkach rachunkowych wszystkich przychodów i rozchodów kościelnych od dnia 1 stycznia 1936 r. oraz otworzenia bieżących rachunków dla wierzycieli i dłużników kościelnych według stanu z dnia 1 stycznia tegoż roku⁴³.

W celu ujednoczenia prowadzenia ksiąg metrykalnych w diecezji włocławskiej, zgodnie z kan. 470, 777, 778, 1103, 1238, 2383 KPK, biskup włocławski 15 grudnia 1947 r. wydał przepisy o prowadzeniu ksiąg metrykalnych. W myśl zarządzenia w każdej parafii miały być prowadzone księgi metrykalne ochrzczonych, zaślubionych, zmarłych i bierzmowanych. Do prowadzenia ksiąg metrykalnych zostali zobowiązani proboszczowie oraz

administratorzy parafii. Nadzór nad prawidłowym prowadzeniem ksiąg metrykalnych na terenie dekanatu sprawował dziekan, natomiast nadzór na terenie diecezji sprawowała kuria diecezjalna. Przepisy dotyczące prowadzenia ksiąg metrykalnych weszły w życie z dniem 1 stycznia 1947 r.⁴⁴

Po zakończeniu II wojny światowej biskup Radoński zatwierdził statut Związku „Caritas” Diecezji Włocławskiej. W myśl statutu siedziba Związku miała mieścić się we Włocławku, a jego działalność rozciągać się na teren całej diecezji. Związek „Caritas” Diecezji Włocławskiej otrzymał osobowość prawną. Mógł zatem zawierać wszelkie umowy, nabywać, posiadać i zbywać nieruchomości, przyjmować zapisy i darowizny i wykonywać wszelkie czynności prawne. Statut określał zasadniczy cel Związku. Było nim zjednoczenie katolickiej dobroczynności na terenie diecezji, kierownictwo nad nią oraz reprezentacja i ochrona jej interesów⁴⁵.

Mając na względzie sprawy związane z administracją majątków będących własnością diecezji, kościołów, osób prawnych, instytucji oraz fundacji kościelnych diecezji włocławskiej, biskup Radoński zatwierdził 6 lipca 1949 r. regulamin Diecezjalnej Rady Administracyjnej Diecezji Włocławskiej. Rada jako organ pomocniczy biskupa włocławskiego na ogół miała głos doradczy. Głos stanowczy, tzn. prawo wyrażania swej zgody, posiadała Rada w wypadkach przewidzianych przez prawo kanoniczne. Do kompetencji Rady należało: rozpatrywanie preliminarzy budżetowych instytucji diecezjalnych i wyrażanie o nich swej opinii oraz załatwianie spraw przekazanych jej przez biskupa ordynariusza⁴⁶. W tym samym dniu biskup Radoński zatwierdził regulamin Diecezjalnej Komisji Rewizyjnej dla spraw gospodarczych diecezji włocławskiej. Diecezjalna Komisja Rewizyjna pełniła rolę organu pomocniczego biskupa ordynariusza w dziedzinie kontroli gospodarki instytucji diecezjalnych. Do jej kompetencji należało: rozpatrywanie bilansów rocznych poszczególnych instytucji diecezjalnych, przeprowadzanie kontroli gospodarki tychże instytucji, wyrażanie opinii o stanie gospodarki instytucji diecezjalnych, składanie wniosków biskupowi ordynariuszowi dotyczących gospodarki wymienionych instytucji⁴⁷.

Pod koniec swoich rządów biskup Radoński zatwierdził regulamin Diecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej. W myśl regulaminu zadaniem Komisji było czuwanie nad muzyką kościelną w diecezji włocławskiej oraz zajmowanie się sprawami zawodowymi organistów i muzyków kościelnych⁴⁸.

Sprawując rządy w diecezji włocławskiej biskup Radoński erygował nowe parafie. Pragnąc otoczyć mieszkańców Włocławka należytą opieką duszpasterską, biskup włocławski erygował 6 marca 1935 r. nową parafię

przy tymczasowym kościele pw. Najświętszego Serca Jezusowego we Włocławku⁴⁹. Po zakończeniu II wojny światowej pasterz diecezji erygował 1 marca 1947 r. nową, czwartą, parafię we Włocławku pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przy bazylice katedralnej⁵⁰. Biskup Radoński erygował również nowe parafie poza granicami Włocławka, a mianowicie w: Dębnie Królewskim⁵¹, Rózinowie⁵², Michelinie⁵³, Zduńskiej Woli⁵⁴. Jednocześnie, uwzględniając prośby i opinie proboszczów oraz wiernych, na podstawie kan. 1428 § 1 i 1727 KPK pasterz diecezji zmienił granice parafii: Pęczniew i Skęczniew⁵⁵, Goszczanów i Tokary⁵⁶, Grochowy i Rychwał⁵⁷, Szpetal Górny i św. Jana we Włocławku⁵⁸, Lubień i Wola Pierowa⁵⁹, Małyń i Zyгры⁶⁰, Kazimierz Biskupi i Kleczew⁶¹, Wielenin i Świnice⁶², Grzegorzew i Borysławice⁶³, Wilamów i Chełmno⁶⁴, Dobra i Kowale Pańskie⁶⁵, Blizanów i Rychnów⁶⁶, Stolec i Burzenin⁶⁷, Niewiesz i Uniejów⁶⁸, Połajewo i Sadlno-Broniszewo⁶⁹, Izbica Kujawska i Błenna⁷⁰, Kowal i Śmiłowice⁷¹.

* * *

Wśród licznych aktów prawnych biskupa Karola Mieczysława Radońskiego do najważniejszych należy zaliczyć: erygowanie Instytutu Wyższej Kultury Religijnej we Włocławku, wydanie instrukcji dotyczącej konferencji dekanalnych, zarządzenie w sprawie odprawiania nabożeństw w pierwsze piątki miesiąca, rozporządzenie dotyczące obchodzenia uroczystości św. Stanisława Kostki, zarządzenie o obchodzeniu w parafiach święta rodziny katolickiej, zorganizowanie kongresów eucharystycznych w diecezji, dokonanie aktu poświęcenia diecezji Sercu Jezusowemu, dokonanie poświęcenia parafii diecezji włocławskiej Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny, reorganizacja struktur dekanalnych diecezji, erygowanie nowych parafii, erygowanie Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej, wydanie regulaminu podziału dochodu z gruntów kościelnych między ustępującym proboszczem a jego następcą, erygowanie Towarzystwa Bratnia Pomoc Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego Diecezji Włocławskiej, uregulowanie praw i obowiązków księży dziekanów, zatwierdzenie statutu Stowarzyszenia Ministrantów Diecezji Włocławskiej, wydanie przepisów o prowadzeniu ksiąg rachunkowych oraz ksiąg metrykalnych, zatwierdzenie statutu Związku „Caritas” Diecezji Włocławskiej, wydanie regulaminu Diecezjalnej Rady Administracyjnej, wydanie regulaminu Diecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej, dokonanie korekty granic parafii.

Omawiając działalność prawnokościelną biskupa Radońskiego, należy zauważyć, że nie zawsze to, co podejmował i czynił jako biskup włocławski, ujmował w formie dekretów, zarządzeń i działań prawnych. Wiele poczy-

nań pasterskich czy administracyjnych ujmowanych było w formie odezww, próśb, zachęt, a tylko to, co konieczne lub dyktowane przepisami prawa powszechnego, otrzymywało formę działań ustawodawczych i prawnych. Stąd realizacja posługi nauczania, uświęcania i rządzenia nie zawsze przekładała się na działalność prawną. Należy podkreślić, że dopiero wszechstronna analiza postanowień prawnych oraz wszelkich poczynań o charakterze pasterskim dałaby pełny obraz realizacji posługi biskupiej przez Karola Mieczysława Radońskiego w diecezji włocławskiej.

PRZYPISY

¹ Analiza drogi życiowej, czynności pasterskich oraz poczynań apostołskich i ewangelizacyjnych biskupa Radońskiego jest przedmiotem obszernej publikacji ks. Józefa Dębinińskiego, *Biskup włocławski Karol Mieczysław Radoński (1883–1951). Życie i działalność*, Toruń 2001. Dlatego też te aspekty jego życia nie zostały uwzględnione w niniejszym artykule.

² F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957, s. 510.

³ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 1(1998), s. 23–25.

⁴ *Dekret ustanowienia Instytutu Wyższej Kultury Religijnej we Włocławku*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” (KDWi) 32(1938), s. 337.

⁵ Zob. *Oroędzie w sprawie Instytutu Wyższej Kultury Religijnej we Włocławku*, KDWi 32(1938), s. 337–338; S. Biskupski, *Instytut Wyższej Kultury Religijnej przy włocławskim seminarium duchownym*, „Ateneum Kapłańskie” 72(1969), z. 361, s. 301–302.

⁶ Zob. *Statut Instytutu Wyższej Kultury Religijnej we Włocławku*, KDWi 32(1938), s. 338–339.

⁷ Zob. *Protokół ze zjazdu księży dziekanów diecezji włocławskiej*, KDWi 23(1929), s. 221.

⁸ J. Dębiniński, *Biskup włocławski Karol Mieczysław Radoński (1883–1951)*, dz. cyt., s. 103.

⁹ *Instrukcja do § 20 Regulaminu, dotyczącego konferencji dekanalnych*, KDWi 27(1933), s. 350–351.

¹⁰ Zob. *Dekret o ustanowieniu Diecezjalnego Urzędu Katechetycznego*, KDWi 43(1949), s. 68.

¹¹ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., s. 519.

¹² *Odprawianie nabożeństwa w pierwsze piątki*, KDWi 23(1929), s. 132–133.

¹³ *Rozporządzenie dotyczące uroczystości św. Stanisława Kostki*, KDWi 23(1929), s. 133.

¹⁴ *Oktawa Najśw. Serca Jezusowego*, KDWi 27(1933), s. 178.

¹⁵ *Uroczystość św. Rodziny*, KDWi 26(1932), s. 12.

¹⁶ *Dzień modlitwy wynagradzającej za prześladowania religijne w Rosji*, KDWi 24(1930), s. 98.

¹⁷ *Rocznica odsieczy wiedeńskiej*, KDWi 27(1933), s. 249.

¹⁸ *Nabożeństwo w łączności z Wszechświatowym Kongresem Eucharystycznym*, KDWi 28(1934), s. 198.

¹⁹ *Modły o błogosławieństwo Boże dla Kongresu Kaliskiego i poświęcenie się diecezji Sercu Jezusowemu*, KDWi 25(1931), s. 165–166.

²⁰ Zob. *Do Katolików Ziemi Sieradzkiej*, KDWi 28(1934), s. 101–102.

²¹ *Kongres Eucharystyczny Ziemi Sieradzkiej*, KDWi 28(1934), s. 154–156.

²² *Rozporządzenie o zakończeniu Jubileuszu Odkupienia*, KDWi 29(1935), s. 46–47.

²³ *Wspólna Komunia św. dzieci z okazji 25-lecia ogłoszenia dekretu „Quam singulari”*, KDWi 29(1935), s. 242.

- ²⁴ Zob. *Pia praxis expiatoria Mariana*, KDWi 30(1936), s. 10–11; 31(1937), s. 129–130.
- ²⁵ *Uroczystość św. Józefa, Patrona Diecezji*, KDWi 33(1939), s. 97.
- ²⁶ *Poświęcenie parafii Niepokalanemu Sercu Maryi*, KDWi 40(1946), s. 78–79.
- ²⁷ *Centrala Straży Honorowej Niepokalanego Serca Maryi na Polskę*, KDWi 40(1946), s. 60.
- ²⁸ Zob. Kan. 335 § 1 KPK / 1917.
- ²⁹ F. Bączkowi cz, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., s. 509–510.
- ³⁰ *Nowy podział diecezji*, KDWi 24(1930), s. 364–366.
- ³¹ *Erekcja dekanatu kleczewskiego*, KDWi 40(1946), s. 142–143.
- ³² *Erekcja Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej*, KDWi 25(1931), s. 108.
- ³³ *Regulamin Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej*, KDWi 25(1931), s. 108–110.
- ³⁴ *Regulamin Parafialnej Akcji Katolickiej*, KDWi 25(1931), s. 110–111.
- ³⁵ *Regulamin podziału krescencji przy zmianie proboszczów na parafiach*, KDWi 27(1933), s. 1–3.
- ³⁶ *Bratnia Pomoc Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego Diecezji Włocławskiej*, KDWi 27(1933), s. 4.
- ³⁷ *Statut Towarzystwa „Bratnia Pomoc Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego Diecezji Włocławskiej”*, KDWi 27(1933), s. 4–7.
- ³⁸ *Zaopatrzenie emerytalne i wzajemna samopomoc Duchowieństwa Diecezji Włocławskiej*, KDWi 32(1938), s. 340–342.
- ³⁹ *Prawa i obowiązki księży dziekanów*, KDWi 27(1933), s. 345–354.
- ⁴⁰ *Pożyczka narodowa*, KDWi 27(1933), s. 18.
- ⁴¹ *XII Tydzień Propagandy Trzeźwości*, KDWi 32(1938), s. 28–30.
- ⁴² *Statut Stowarzyszenia Ministrantów*, KDWi 33(1939), s. 76–79.
- ⁴³ *Jednolite książki do prowadzenia rachunków parafialnych*, KDWi 30(1936), s. 78–88.
- ⁴⁴ *Przepisy o prowadzeniu kościelnych ksiąg metrykalnych w diecezji włocławskiej*, KDWi 40(1946), s. 162–169.
- ⁴⁵ *Statut Związku „Caritas” Diecezji Włocławskiej*, KDWi 42(1948), s. 94–100.
- ⁴⁶ *Regulamin Diecezjalnej Rady Administracyjnej (Gospodarczej) Diecezji Włocławskiej*, KDWi 43(1949), s. 137–138.
- ⁴⁷ *Regulamin Diecezjalnej Komisji Rewizyjnej dla spraw gospodarczych Diecezji Włocławskiej*, KDWi 43(1949), s. 139–140.
- ⁴⁸ *Regulamin Diecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej przy Kurii Diecezjalnej Włocławskiej*, KDWi 43(1949), s. 37–38.
- ⁴⁹ *Dekret utworzenia w mieście Włocławku trzeciej parafii pod wezwaniem Najśw. Serca Jezusowego*, KDWi 29(1935), s. 65–66.
- ⁵⁰ *Dekret erekcji parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przy Bazylice Katedralnej we Włocławku*, KDWi 41(1947), s. 27–29.
- ⁵¹ *Erekcja nowej parafii Dębno Królewskie*, KDWi 25(1931), s. 4–5.
- ⁵² *Dekret o utworzeniu nowej parafii w Rózinowie*, KDWi 28(1934), s. 1–2.
- ⁵³ *Dekret utworzenia parafii pod wezwaniem Ducha Św. w Michelinie*, KDWi 33(1939), s. 195–196.
- ⁵⁴ *Dekret erekcji parafii św. Antoniego Padewskiego w Zduńskiej Woli*, KDWi 43(1949), s. 8–9.
- ⁵⁵ *Dekret odłączenia od parafii Pęczniew gospodarstw z kolonii Siedlątków, położonych po lewej stronie rzeki Warty i jednoczesnego przyłączenia tychże gospodarstw do parafii Skęczniew, dekanatu uniejowskiego*, KDWi 30(1936), s. 89.
- ⁵⁶ *Dekret odłączenia majątku Chocim i folwarku Olesiec od parafii Goszczanów, a przyłączenia do parafii Tokary*, KDWi 25(1931), s. 203.
- ⁵⁷ *Dekret odłączenia wsi Graniczki od parafii Grochowy, a przyłączenia do parafii Rychwał*, KDWi 28(1934), s. 2.
- ⁵⁸ *Dekret odłączenia Szpetala Dolnego od parafii Szpetal Górny i jednoczesnego przyłączenia go do parafii św. Jana we Włocławku*, KDWi 29(1935), s. 66.
- ⁵⁹ *Dekret odłączenia wsi Aleksandrów, Blonie, Kąty majątek, Kostulin i Zadzrość od parafii Lubień i jednoczesnego przyłączenia ich do parafii Wola Pierowa*, KDWi 29(1935), s. 67.

⁶⁰ *Dekret odłączenia majątku Bąki od parafii Małyń i jednoczesnego przyłączenia go do parafii Zygy, dekanatu szadkowskiego, KDWi 29(1935), s. 67.*

⁶¹ *Dekret odłączenia 3 działek z parafii Kazimierz Biskupi, a przyłączenia ich do parafii Kleczew, KDWi 24(1930), s. 366.*

⁶² *Dekret o wyłączeniu gospodarstwa Jana Wielogórki z parafii Wielenin i przyłączeniu tegoż do parafii Świnice, KDWi 43(1949), s. 69.*

⁶³ *Zmiana granic parafii Grzegorzew – Borystawice, KDWi 42(1948), s. 164.*

⁶⁴ *Zmiana granic parafii Wilamów – Chełmno, KDWi 42(1948), s. 165.*

⁶⁵ *Zmiana granic parafii Dobra – Kowale Pańskie, KDWi 42(1948), s. 165.*

⁶⁶ *Dekret odłączenia wsi Żerniki od parafii Blizanów i jednoczesnego przyłączenia jej do parafii Rychnów, KDWi 32(1938), s. 308–309.*

⁶⁷ *Dekret odłączenia Kolonii Niechmirów A od parafii Stolec i jednoczesnego przyłączenia jej do parafii Burzenin dek. złoczewski, KDWi 31(1937), s. 230.*

⁶⁸ *Dekret o nowym rozgraniczeniu parafii Niewiesz i Uniejów, KDWi 29(1935), s. 9.*

⁶⁹ *Dekret o wyłączeniu z parafii Połajewo parcel nowowiejskich i wsi Przewóz Mały i przyłączeniu tychże do parafii Sadlno, względnie Broniszewo, KDWi 29(1935), s. 98–99.*

⁷⁰ *Dekret odłączenia 33 gospodarstw wsi Szczkówek–parcele od parafii Izbica Kujawska, a przyłączenia do parafii Błenna, KDWi 27(1933), s. 87–88.*

⁷¹ *Dekret odłączenia posiadłości Leona Głonka od parafii Kowal, a przyłączenia do parafii Śmiłowice, KDWi 25(1931), s. 376.*